

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну	
Повна назва навчальної дисципліни	Основи права : суспільні та соціальні функції держави
Повна офіційна назва закладу вищої освіти	Сумський державний університет
Повна назва структурного підрозділу	Навчально-науковий інститут права. Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки
Розробник(и)	Логвиненко Микола Іванович
Рівень вищої освіти	Перший рівень вищої освіти, НРК – 6 рівень, QF-LLL – 6 рівень, FQ-EHEA – перший цикл
Семестр вивчення навчальної дисципліни	18 тижнів протягом 1-го семестру
Обсяг навчальної дисципліни	Обсяг навчальної дисципліни становить 5 кредити ЄКТС, 150 годин, з яких 54 години становить контактна робота з викладачем (18 годин лекцій, 36 години практичних робіт), 36 години становить самостійна робота
Мова(и) викладання	Українською мовою
2. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі	
Статус дисципліни	«Неюрідичні спеціальності»
Передумови для вивчення дисципліни	Формування правової свідомості та правової культури студентської молоді, надання допомоги студентам у з'ясуванні проблем становлення державності та правової системи України
Додаткові умови	Додаткові умови відсутні
Обмеження	Обмеження відсутні
3. Мета навчальної дисципліни	
Мета викладання дисципліни “Основи права: суспільні та соціальні функції держави”: формування системи знань з основ теорії держави і права та провідних галузей права (конституційного, адміністративного, цивільного, фінансового, трудового, міжнародного тощо); засвоєння методів правового регулювання взаємовідносин в системі медичного забезпечення України; з'ясування засад юридичного забезпечення лікувальної та адміністративно управлінської діяльності в закладах охорони здоров'я.	
4. Зміст навчальної дисципліни	

Вступ.

Предмет, основні поняття, завдання і система курсу. Законодавчі джерела курсу, форми і методи його вивчення. Роль юридичної освіти в системі підготовки професійних лікарів та адміністративного персоналу медичних установ. Умови та графік модульно – рейтингового контролю знань з дисципліни.

Тема 1. Основні положення теорії держави і права

Основні теорії виникнення держави і права. Поняття й ознаки держави, її функції. Форма держави: поняття та структура. Соціальні норми. Право, його ознаки та функції. Об'єктивне та суб'єктивне право. Система права. Загальна характеристика основних галузей права. Джерела права. Поняття законодавства. Нормативні та індивідуальні правові акти. Правовідносини: структура, підстави їх виникнення, зміни та припинення. Юридичні факти. Поняття і ознаки правопорушень, їх види. Причини правопорушень і шляхи їх усунення. Презумпція невинуватості. Юридична відповідальність, її ознаки, цілі і види.

Тема 2. Основи конституційного ладу України.

Поняття, предмет та джерела конституційного права. Конституція України – Основний закон держави. Загальні засади конституційного ладу України. Громадянство України. Правовий статус мов в Україні. Державна символіка. Конституційно правові форми народовладдя в Україні. Вибори і референдум як форми прямої демократії. Загальна характеристика законів України: “Про громадянство”, “Про мови в Україні” “Про Державний гімн України”.

Тема 3. Конституційні права, свободи і обов'язки людини та громадянина.

Правовий статус людини і громадянина. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини. Конституційні права та свободи людини і громадянина, їх система. Зміст особистих, політичних, економічних, соціальних, культурних прав і свобод. Право на достатній життєвий рівень. Поняття соціального захисту і соціального забезпечення населення. Право на освіту. Права та обов'язки студентів. Конституційні обов'язки людини і громадянина. Військовий обов'язок в Україні. Податкова політика в Україні. Обов'язок сплати податків і зборів в порядку і розмірах, встановлених законом. Поняття і види гарантій прав і свобод людини і громадянина в Україні. Захист прав і законних інтересів громадян. Загальна характеристика законів України: „Про звернення громадян”, “Про об'єднання громадян”, “Про вищу освіту”, “Про інформацію”, “Про військовий обов'язок і військову службу”.

Тема 4. Органи державної влади та місцевого самоврядування.

Конституційний принцип поділу державної влади. Верховна Рада України - єдиний орган законодавчої влади України. Склад і основні функції Верховної Ради, форми її роботи. Законодавчий процес в Україні. Конституційно-правовий статус народних депутатів України. Президент України - глава держави. Органи виконавчої влади України. Кабінет Міністрів - вищий орган виконавчої влади України. Міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації. Поняття про самоврядування. Органи місцевого самоврядування в Україні, їх повноваження. Судова система України та форми здійснення правосуддя. Правоохоронні органи держави, їх система і завдання. Поняття і структура органів прокуратури. Загальна характеристика законів України: „Про СБУ”, „Про Національну поліцію”, “Про прокуратуру”, “Про Конституційний Суд України”, “Про судоустрій і статус суддів”.

Тема 5. Цивільне право. Україна

Поняття цивільного права і цивільного законодавства. Джерела цивільного права.

Цивільно-правові відносини, їх елементи. Громадяни та юридичні особи як суб'єкти цивільного права. Поняття і загальна характеристика цивільної правоздатності і цивільної дієздатності. Право власності та його конституційний захист. Форми та види власності в Україні. Інтелектуальна власність в Інтернеті. Захист особистих і майнових прав громадян. Загальна характеристика закону України “Про захист прав споживачів”. Зобов'язальне право. Поняття правочину і цивільного договору. Основні види цивільно-правових договорів, їх характеристика (поняття договорів купівлі продажу, майнового найму (оренди), позики, дарування).

Тема 6. Сімейне право України. Спадкове право України.

Поняття сімейного права. Загальна характеристика сімейного кодексу України. Шлюб і сім'я за сімейним законодавством. Умови та порядок укладення шлюбу. Шлюбний договір. Припинення шлюбу. Підстави і порядок розірвання шлюбу. Визнання шлюбу недійсним. Майнові права подружжя. Права й обов'язки батьків та дітей. Позбавлення батьківських прав. Усиновлення. Опіка й піклування. Загальна характеристика спадкового права. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування та оформлення спадщини.

Тема 7. Трудове право України.

Поняття трудового права, його джерела. Трудові правовідносини. Колективний договір. Поняття, сторони та зміст трудового договору. Порядок і умови прийняття на роботу. Строк випробування при прийнятті на роботу. Порядок припинення трудового договору з ініціативи працівника, власника або уповноваженого ним органу. Робочий час і його види. Поняття і види часу відпочинку. Робочий час і час відпочинку неповнолітніх. Загальна характеристика законів України “Про відпустки”, “Про охорону праці”. Поняття охорони праці. Праця жінок і неповнолітніх. Дисциплінарна і матеріальна відповідальність працівників. Відшкодування шкоди, заподіяної працівникові, ушкодженням його здоров'я. Правова організація працевлаштування громадян. Безробітні та їх правовий статус відповідно до Закону України “Про зайнятість населення.”

Тема 8. Адміністративне право України.

Поняття і предмет адміністративного права України та його джерела. Адміністративні правовідносини. Державна служба та державні службовці. Закони України: “Про державну службу”, “Про засади запобігання та протидії корупції”. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Кодекс адміністративного судочинства України. Адміністративні правопорушення та відповідальність за їх скоєння. Адміністративні стягнення. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

Тема 9 Кримінальне право України.

Поняття кримінального права України. Кримінальний кодекс України, його загальна характеристика. Поняття й ознаки злочину, його склад. Види злочинів. Стадії злочину. Співучасть у злочині. Судимість. Обставини, які виключають злочинність діяння. Кримінальна відповідальність. Амністія та помилування. Види кримінальних покарань. Неосудність. Кримінальна відповідальність неповнолітніх. Кримінальна відповідальність за злочини що вчинені медичними працівниками лікувальних установ.

5. Очікувані результати навчання навчальної дисципліни

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

РН1.	Освоїти систему знань з основ теорії держави і права та провідних галузей права
РН2.	Розуміти проблеми становлення державності та правової системи України
РН3.	Знати порядок розв'язання суспільних та господарських спорів
РН4.	Формування правової свідомості та правової культури студентської молоді, надання допомоги студентам у з'ясуванні проблем становлення державності та правової системи України, правового забезпечення створення засад громадянського суспільства, демократичної держави соціально-правового спрямування, ознайомлення з порядком розв'язання суспільних та господарських спорів, розгляду цивільних, адміністративних та кримінальних справ в сфері медичного забезпечення; ознайомлення з механізмом захисту прав і свобод людини і громадянина, формування вмінь та навичок користування нормативно-правовими актами.

6. Роль навчальної дисципліни у досягненні програмних результатів

Програмні результати, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна:

ПРН 1	Володіти категоріальним та методологічним апаратом сфери громадського здоров'я, використовувати відповідні методи та інструменти у професійній діяльності.
ПРН 3	Приймати ефективні рішення з урахуванням цілей, ресурсів, законодавчих обмежень.
ПРН 12	Розуміти принципи розробки та використовувати у професійній діяльності системи моніторингу і оцінки ефективності інтервенцій, програм та політик в громадському здоров'ї.
ПРН 13	Брати участь у розробці стратегій, політик та заходів з громадського здоров'я, здійснювати ефективну комунікацію у сфері громадського здоров'я з використанням різних каналів та технік комунікації з метою донесення ідей, рішень та власного досвіду до фахівців і нефахівців.

7. Види навчальних занять та навчальної діяльності

7.1 Види навчальних занять

Видами навчальних занять при вивченні дисципліни є лекції (Л) та практичні заняття (ПЗ).

Тема 1

Л 1. Основні положення теорії держави і права

Основні теорії виникнення держави і права. Поняття й ознаки держави, її функції. Форма держави: поняття та структура. Соціальні норми. Право, його ознаки та функції. Об'єктивне та суб'єктивне право. Система права. Загальна характеристика основних галузей права. Джерела права. Поняття законодавства. Нормативні та індивідуальні правові акти. Правовідносини: структура, підстави їх виникнення, зміни та припинення. Юридичні факти. Поняття і ознаки правопорушень, їх види. Причини правопорушень і шляхи їх усунення. Презумпція невинуватості. Юридична відповідальність, її ознаки, цілі і види.

ПЗ 1. Поняття держави та її ознаки. Характеристика функцій держави. Форма

держави та її елементи. Поняття і основні ознаки правової держави та громадянського суспільства. Право як особливий вид соціальних норм. Поняття права та його ознаки. П 2. Функції, принципи, джерела права. Система права, система законодавства, правова система. Правовідносини: поняття, суб'єкти, об'єкти, зміст. Правова поведінка та її зміст. Правопорушення: поняття, види, ознаки і склад. Юридична відповідальність, обставини що виключають юридичне відповідальність.

Тема 2

Л 2. Основи конституційного ладу України.

Поняття, предмет та джерела конституційного права. Конституція України – Основний закон держави. Загальні засади конституційного ладу України. Громадянство України. Правовий статус мов в Україні. Державна символіка. Конституційно правові форми народовладдя в Україні. Вибори і референдум як форми прямої демократії. Загальна характеристика законів України: “Про громадянство”, “Про мови в Україні” “Про Державний гімн України”.

ПЗ 3. Конституційне право, його особливості та місце в системі права. Загальні засади конституційного ладу України.

ПЗ 4. Народовладдя в Україні та форми його здійснення. Поняття правового статусу особи. Громадянство України як інститут конституційного права.

Тема 3

Л 3. Конституційні права, свободи і обов'язки людини та громадянина.

Правовий статус людини і громадянина. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини. Конституційні права та свободи людини і громадянина, їх система. Зміст особистих, політичних, економічних, соціальних, культурних прав і свобод. Право на достатній життєвий рівень. Поняття соціального захисту і соціального забезпечення населення. Право на освіту. Права та обов'язки студентів. Конституційні обов'язки людини і громадянина. Військовий обов'язок в Україні. Податкова політика в Україні. Обов'язок сплати податків і сборів в порядку і розмірах, встановлених законом. Поняття і види гарантій прав і свобод людини і громадянина в Україні. Захист прав і законних інтересів громадян. Загальна характеристика законів України: „Про звернення громадян”, “Про об'єднання громадян”, “Про вищу освіту”, “Про інформацію”, “Про військовий обов'язок і військову службу”.

ПЗ 5. Конституційні права, свободи та обов'язки громадян України. Гарантії прав і свобод людини громадянина.

ПЗ 6. Правове становище іноземців, осіб без громадянства та осіб з множинним громадянством.

Тема 4

Л 4. Органи державної влади та місцевого самоврядування.

Конституційний принцип поділу державної влади. Верховна Рада України - єдиний орган законодавчої влади України. Склад і основні функції Верховної Ради, форми її роботи. Законодавчий процес в Україні. Конституційно-правовий статус народних депутатів України. Президент України - глава держави. Органи виконавчої влади України. Кабінет Міністрів - вищий орган виконавчої влади України. Міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації. Поняття про самоврядування. Органи місцевого самоврядування в Україні, їх повноваження. Судова система України та форми здійснення правосуддя. Правоохоронні органи держави, їх система і завдання. Поняття і структура органів прокуратури. Загальна характеристика законів України: „Про СБУ”, „Про Національну поліцію”, “Про прокуратуру”, “Про Конституційний Суд України”,

“Про судоустрій і статус суддів”.

ПЗ 7. Загальна характеристика органів державної влади. Загальна характеристика органів місцевого самоврядування.

ПЗ 8. Загальна характеристика судової системи України. Загальна характеристика правоохоронних органів України.

Тема 5

Л 5. Цивільне право. України

Поняття цивільного права і цивільного законодавства. Джерела цивільного права. Цивільно-правові відносини, їх елементи. Громадяни та юридичні особи як суб'єкти цивільного права. Поняття і загальна характеристика цивільної правоздатності і цивільної дієздатності. Право власності та його конституційний захист. Форми та види власності в Україні. Інтелектуальна власність в Інтернеті. Захист особистих і майнових прав громадян. Загальна характеристика закону України “Про захист прав споживачів”. Зобов'язальне право. Поняття правочину і цивільного договору. Основні види цивільно-правових договорів, їх характеристика (поняття договорів купівлі продажу, майнового найму (оренди), позики, дарування).

ПЗ 9. Цивільне право та відносини що ним регулюються. Джерела цивільного права. Учасники цивільних правовідносин.

ПЗ 10. Право власності як один із основних інститутів цивільного права. Поняття і види цивільно – правових договорів. Загальні положення про зобов'язання. Поняття, підстави та види цивільно – правової відповідальності. Позовна давність.

Тема 6

Л 6. Сімейне право України. Спадкове право України.

Поняття сімейного права. Загальна характеристика сімейного кодексу України. Шлюб і сім'я за сімейним законодавством. Умови та порядок укладення шлюбу. Шлюбний договір. Припинення шлюбу. Підстави і порядок розірвання шлюбу. Визнання шлюбу недійсним. Майнові права подружжя. Права й обов'язки батьків та дітей. Позбавлення батьківських прав. Усиновлення. Опіка й піклування. Загальна характеристика спадкового права. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування та оформлення спадщини.

ПЗ 11. Шлюб та сім'я. Шлюбний договір. Права та обов'язки подружжя. Права та обов'язки батьків та дітей.

ПЗ 12. Загальна характеристика спадкового права. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування та оформлення спадщини.

Тема 7

Л 7. Трудове право України.

Поняття трудового права, його джерела. Трудові правовідносини. Колективний договір. Поняття, сторони та зміст трудового договору. Порядок і умови прийняття на роботу. Строк випробування при прийнятті на роботу. Порядок припинення трудового договору з ініціативи працівника, власника або уповноваженого ним органу. Робочий час і його види. Поняття і види часу відпочинку. Робочий час і час відпочинку неповнолітніх. Загальна характеристика законів України “Про відпустки”, “Про охорону праці”. Поняття охорони праці. Праця жінок і неповнолітніх. Дисциплінарна і матеріальна відповідальність працівників. Відшкодування шкоди, заподіяної працівникові, ушкодженням його здоров'я. Правова організація працевлаштування громадян. Безробітні та їх правовий статус відповідно до Закону України “Про зайнятість населення.”

ПЗ 13. Загальна характеристика трудового права. Колективний договір. Трудовий договір: поняття, види, зміст і сторони. Підстави та порядок припинення трудового

договору. Робочий час і час відпочинку.

ПЗ 14. Оплата праці. Трудова дисципліна та дисциплінарна відповідальність працівників. Трудові спори. Поняття та види пенсій.

Тема 8

Л 8. Адміністративне право України.

Поняття і предмет адміністративного права України та його джерела. Адміністративні правовідносини. Державна служба та державні службовці. Закони України: “Про державну службу”, “Про засади запобігання та протидії корупції”. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Кодекс адміністративного судочинства України. Адміністративні правопорушення та відповідальність за їх скоєння. Адміністративні стягнення. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

ПЗ 15. Загальна характеристика адміністративного права. Адміністративні правовідносини. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Кодекс адміністративного судочинства України. Адміністративні правопорушення та відповідальність за їх скоєння.

Адміністративні стягнення.

ПЗ 16. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Органи, що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

Тема 9

Л 9. Кримінальне право України.

Поняття кримінального права України. Кримінальний кодекс України, його загальна характеристика. Поняття й ознаки злочину, його склад. Види злочинів. Стадії злочину. Співучасть у злочині. Судимість. Обставини, які виключають злочинність діяння. Кримінальна відповідальність. Амністія та помилування. Види кримінальних покарань. Неосудність. Кримінальна відповідальність неповнолітніх. Кримінальна відповідальність за злочини що вчинені медичними працівниками лікувальних установ.

ПЗ 17. Закон про кримінальну відповідальність. Злочин та кримінальна відповідальність.

ПЗ 18. Стадії вчинення злочину та співучасть у вчиненні злочину. Покарання, види та наслідки.

7.2 Види навчальної діяльності

НД 1. Виконання курсових робіт за темами, передбаченими в Методичних вказівках до проведення практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Захист прав сторін в адміністративному судочинстві».

НД 2. Вирішення тестових завдань за темами практичних занять

НД 3. Експрес-опитування за темами практичних занять

НД 4. Виконання групового практичного завдання за темою практичних занять

НД 5. Вирішення ситуативних задач за результатами вивчення тем.

8. Методи викладання, навчання

Дисципліна передбачає навчання через:

МН1. інтерактивні лекції;

МН2. практичні заняття;

МН3. практико-орієнтоване навчання;

МН 4. мозковий штурм.

Лекції надають студентам матеріали щодо основних теоретичних положень та практичних навиків системи адміністративного судочинства та ведення процесуальних дій, що є основою для самостійного навчання здобувачів вищої освіти (РН 1). Лекції доповнюються практичними заняттями, що надають студентам можливість застосовувати теоретичні знання на практичних прикладах (РН 2, РН 3, РН 4), а використання «мозкового штурму» надає можливість перевірити якість і глибину засвоєного теоретичного матеріалу (РН 1). Практико-орієнтоване навчання передбачає застосування положень законодавства в означеній сфері в конкретних правових ситуаціях (РН 3). Самостійному навчанню сприятиме підготовка до лекцій, практичних занять, а також виконання курсової роботи. Як наслідок, студенти розвиватимуть навички самостійного навчання, швидкого критичного читання, синтезу та аналітичного мислення.

9. Методи та критерії оцінювання

9.1. Критерії оцінювання

Розподіл рейтингових балів за видами навчальної роботи:

Шкала оцінювання ECTS	Визначення	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
A	Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	$90 < RD < 100$
B	Вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	$82 < RD < 89$
C	В загальному правильна робота з певною кількістю помилок		$74 < RD < 81$
D	Непогано, але з незначною кількістю недоліків	3 (задовільно)	$64 < RD < 73$
E	Виконання задовольняє мінімальні критерії		$60 < RD < 63$
FX	Можливе повторне складання	2 (незадовільно)	$35 < RD < 59$
F	Необхідний повторний курс з навчальної дисципліни		$0 < RD < 34$

9.2 Методи поточного формативного оцінювання

За навчальною дисципліною передбачені такі методи поточного формативного оцінювання: оцінювання письмових курсових робіт (М 1), тестування (М 2), експрес-опитування (М 3), взаємооцінювання студентами виконання групового практичного завдання (М 4), настанови викладача під час вирішення ситуативних задач (М 5).

9.3 Методи підсумкового сумативного оцінювання

Оцінювання протягом семестру проводиться у формі усних та письмових опитувань, перевірки письмових курсових робіт. Всі роботи повинні бути виконані самостійно. Індивідуальні завдання, схожі між собою, будуть відхилені.

Оцінка студента формується таким чином:

- а) робота на аудиторних заняттях – 18 балів
- лекції: 9 пар, 18 годин, по 1 балу – 9 балів.

- практичні заняття: 18 пар, 36 годин, по 0,5 балів – 9 балів.
 б) виконання завдань на практичних заняттях – 54 бали (від 2 до 3-х);
 в) складання письмових модульних контролів – всього 22 бали (від 5 до 11 балів);

г) виконання наукової роботи – при позитивному оцінюванні 6 балів.

Перескладання підсумкового модульного контролю студентами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного, як правило, одноразово. При виконанні всіх запланованих видів навчальної роботи і незадовільній підсумковій оцінці з модульного циклу рейтингові бали студентів нараховуються. Позитивні оцінки з модульного циклу в цілому та його складових не підвищуються (студент має право підвищити рейтинговий бал на заході підсумкового семестрового контролю).

Форма підсумкового контролю – диференційований залік 22 бали

10. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

10.1 Засоби навчання

Навчальний процес потребує використання мультимедіа (ЗН 1); комп'ютерів, комп'ютерних систем та мереж для відстеження змін правового поля (ЗН 2).

10.2 Інформаційне та навчально-методичне забезпечення

1. Правознавство. За ред. В.В.Копейчикова. К., Юрінком Інтер 2002.
2. Курс лекцій з навчальної дисципліни “Правознавство” – Суми: В-во СумДУ, 2017р.
3. Шпиталенко А.Г., Шпиталенко Р.Б. Основи правознавства К., ”Каравела” 2005 – 2006
4. Основи права України. За редакцією В.Л.Ортинського.т Львів, „Оріяна - Нова” 2005
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984р.
6. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971р.
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001р.
8. Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002р.
9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р.
10. Логвиненко М.І. Правознавство : навч.пос. у схемах і таблицях . — К. : Кондор, 2016.
11. Правознавство : підручник / А.І. Берлач, С.С. Бичкова, Д.О. Карпенко, А.М. Колодій, А.Ю. Олійник, В.І. Осадчий. — К. : Правова єдність, 2008.
12. Правознавство: навч. посіб. / С.В. Дрожжина, О.О. Одінцова, В.О. Кондратьєв та ін.; За ред. С.В. Дрожжиної. – К.: Знання, 2010.
13. Правознавство: підручник / За ред. В.В.Копейчикова, А.М.Колодія. – К.: Юрінком Інтер, 2007.
14. Семерак, О. С. Основи правознавства: навч.пос. / О. С. Семерак, І. О. Семерак.— К. : Знання, 2008.
Скакун, О.Ф. Теорія права і держави: підручник / О.Ф.Скакун. – 2-ге вид. – К.: Правова Єдність, 2010.
15. Юридична енциклопедія – К., 1998 - 2003 – Т. 1 – 6
16. Юридичні терміни – К., 2003.

	<p data-bbox="459 286 798 331">Розробник програми</p> <p data-bbox="1171 286 1436 331">М.І.Логвиненко</p> <p data-bbox="459 407 766 452">Завідувач кафедри</p> <p data-bbox="1184 407 1382 452">Ю.В.Гаруст</p>
--	--

